

The Chances of the Roma Population

ȘANSELE POPULAȚIEI DE RROMI

VASILE BURTEA

The article provides a point of view regarding roma population chances to improve it's living standard in Romania. Starting with statistical data about the main problems faced by gypsies, the author emphasises the necessity of a coherent governmental policy aimed to increase the social chances for the roma population.

Recensământul din 1992 a constatat existența unui număr de 409723 persoane de origine etnică rromi.¹ După aprecierile noastre, această cifră este cu puțin mai mare decât populația de rromi din Municipiul București, pe care o estimăm la 350 de mii de persoane.

Indiferent care ar fi situația reală, noi considerăm că fenomenele care definesc și caracterizează această populație diferă doar prin volum și nu prin intensitate. Altfel spus, diferențele cantitative nu pot produce distorsiuni importante de ordin calitativ. Problematika cu care se confruntă populația de rromi în mod real rămâne aceeași indiferent de nivelul cifrelor pe care le utilizăm. Ori, intenția noastră, în acest moment, este tocmai de a evidenția această problematikă, de a atrage atenția asupra sa și, eventual, de a sugera un mod de depășire a situației, semnalând pericolul ignorării sale.

De aceea vom opera cu cifrele de recensământ, dar, pe cât posibil, în forma lor teoretică (calculată), pentru a evita îndepărtarea prea mare de realitate.

Pentru ușurarea operațiilor, în calcularea procentelor și indicatorilor cu privire la rromi, am folosit cifra de recensământ rotunjită la 410 mii persoane de origine rromi.

Convingerea noastră este că, în mod global, problematica rromilor din România trebuie abordată având în vedere două aspecte: unul intern și altul extern.

I. Din punct de vedere intern viața rromilor se structurează pe baza unor fenomene grave de ordin demografic, social și de muncă. Acestea, la rândul lor, sunt determinate de modul specific de viață al rromilor, fundamentat pe o filozofie pe cât de simplă pe atât de originală.

Spre deosebire de alte filozofii, ce au drept categorii centrale verbele "a avea" și "a putea", filozofia

romilor este esențial marcată de verbul "a fi", în sensul de a exista.²

Altfel zis, modul de viață și elementele mai sus menționate se structurează pe o filozofie a sărăciei și a marginalizării.³

Deși ceva mai independente de factorul politic (cel puțin la prima vedere), rezolvarea elementelor grave de care aminteam mai sus reclamă prioritar voința, decizia și intervenția politică. Astfel:

a) sub aspect demografic menționăm că:

1. Vârsta medie la căsătorie este de 17 ani la fete și 18 ani la băieți. Media pe țară (care include și populația de romi), la același eveniment, este de 21,3 ani la fete și 22,8 ani la băieți.

2. O cincime dintre femeile romene nasc înainte de 16 ani, iar peste 50% până la 18 ani.

3. Natalitatea este de 5,10 copii /femeie, în timp ce media pe țară atinge 1,9 copii / femeie.

4. Populația de romi în vârstă de până la 16 ani atinge procentajul de 43,31%. Aceeași populație la nivelul țării este în procentaj de doar 28,2 %, proporție în care este cuprinsă și populația de romi.

5. Numărul mediu de persoane pe o familie este de 6,6 membri, adică mai mult decât dublul mediei pe țară (medie care, de asemenea, include și populația de romi).⁴

Concluzie: Populația de romi din România este o populație tânără, cu un potențial demografic ridicat. Aceste caracteristici sunt susținute de o fertilitate și natalitate situate mult peste media populației majoritare.

Deci, în viitorul foarte apropiat, cererea de locuri de muncă, locuințe și mijloace de existență, va fi și mai stringentă decât în prezent, dar și mai greu de satisfăcut.

b) D.p.d.v. social situația se prezintă ca mai jos:⁵

1. În marea ei majoritate, po-

pulația de romi trăiește, în grade diferite, în forme tradiționale. Familia lărgită adăpostește sub același acoperiș 2-3 sau chiar 4 generații.

2. Locuirea se derulează în condiții proaste: în medie revin 3,03 persoane /cameră, comparativ cu numai 1,29 persoane /cameră cât reprezintă media pentru întreaga populație a țării (deci, inclusiv romii). 1,7% dintre familii locuiesc câte 5 sau mai multe persoane într-o cameră. Au fost întâlnite și cazuri de 12/14 sau chiar 21 de persoane într-o cameră.

3. 58% dintre bărbați și 89% dintre femei nu au nici o profesie (tradițională sau modernă).

4. 80% dintre membri nu au nici o calificare, iar 60% dintre salariați lucrează ca necalificați.

5. 32% dintre bărbații "cap de familie" nu au de lucru. Doar 3% din întreaga populație de romi primește ajutor de șomaj.

6. Situația școlară este extrem de precară. După cercetarea menționată, numărul analfabeților este de 27 %. După altă cercetare (efectuată în municipiul Ploiești), numărul analfabeților este de 22%. Ambele cercetări relevă că o proporție îngrijorătoare dintre membrii etniei romilor este lipsită de posibilitățile de a scrie, de a citi, de a se adresa organelor administrației locale și de stat și de a deprinde și înțelege normele de conviețuire, morale și de drept.

Mai important, această populație este lipsită de posibilitatea de a deprinde o profesie modernă.

În acest caz, însăși posibilitatea de a participa cu șanse egale în competiția pentru obținerea unui loc de muncă, care să le asigure decența traiului de zi cu zi, este anulată.

Procentul copiilor de până la 8 ani care nu au mers niciodată la școală sau grădiniță, ori le-au abandonat mai devreme sau mai târziu după începere, este de 40%.

Lipsa hainelor, a hranei, lipsa po-

sibilităților de procurare a rechizitelor și, mai ales, lipsa perspectivelor de după absolvirea unei școli, asociate cu dezinteresul, blazarea sau disperarea familiilor, acutizează și mai mult fenomenele de absentism și abandon școlar.

7. Nu există condiții materiale pentru însușirea și practicarea meseriilor tradiționale care încă sunt solicitate de către beneficiarii rurali sau chiar urbani.

Concluzie: Cel puțin la prima vedere, problemele rromilor nu au, în primul rând, o determinare etnică. Originea lor este de natură socială, grefată, într-adevăr, pe o coordonată etnică. De aceea necesită intervenție promptă cu mijloace de aceeași natură, adică de sorgintă socială, determinate și dirijate de voința, decizia și intervenția politică.

c) Raporturile de muncă și de proprietate reprezintă miezul problemelor sociale cu care se confruntă populația de rromi.

1. Dacă populația în vârstă de muncă reprezintă 51,02% din total, populația ocupată este doar de 22,56%. În acest mod se realizează o rată a ocupării de numai 44,20%.

2. Populația activă reprezintă 48,15% din populația de rromi, iar persoanele lipsite de orice fel de loc de muncă reprezintă 25,62%.

3. Din totalul populației de rromi din România doar 12,53 % sunt salariați. 0,43% au devenit patroni, iar 9,58% se "descurcă" sub semnul afacerilor pe cont propriu.⁶

Tabloul reprezentat de secțiunile a)-c) determină pe cercetători și analiști să tragă semnalul de alarmă asupra procesului de acutizare a problemelor cu care se confruntă rromii.⁷ Ei arată că fenomenul se produce proporțional cu măsura în care aceste aspecte sunt ignorate ori lăsate în afara oricărui control sau intervenție oficială de anvergură.

La întrebarea dacă acest semnal este justificat sau nu, ne răspunde, cu mai multă obiectivitate, valoarea celui mai complex indicator demo-economic și social - *raportul de dependentă*. Valorile sale - fie că este calculat în funcție de populația în vârstă de muncă, fie că este calculat în funcție de populația ocupată - indică nivele foarte ridicate. Calculat după populația ocupată, valoarea sa se ridică la 278,09%. Această valoare reprezintă o presiune socială care nu a fost consemnată până în prezent pentru nici o populație din Europa.

Cifrele câștigă în relevanță dacă pe lângă șomaj, lipsa pensiilor, dimensiunile mari ale familiilor etc. avem în vedere și aplicarea defectuoasă, chiar discriminatorie, a Legii fondului funciar.

Lipsa acută a pământului în rândul populației de rromi limitează drastic posibilitățile de întreținere și existență ale numeroaselor lor familii.

La o primă analiză situația pare cel puțin ciudată. O populație care în majoritatea sa și-a legat existența, încă din vremea sclaviei, de agricultură și munca câmpului, la sfârșit de secol XX este majoritar lipsită de pământ.

Dacă înainte de decembrie '89 cam 48% din forța de muncă activă rromă își desfășoară activitatea în agricultură, după această dată existența lor a fost efectiv ruptă de acest domeniu cu consecințele de rigoare, adică cu afectarea gravă a condițiilor de existență.

Rromii din rural, care nu au fost niciodată proprietari de pământ și au lucrat în industrie, nu au primit pământ pentru că nu și-au desfășurat activitatea în cadrul cooperativelor agricole de producție. Devenind șomeri au rămas, practic, fără nici un mijloc de întreținere.

Cei care au fost proprietari de pământ înainte de cooperativizarea agriculturii, dar au lucrat de asemenea în industrie, nu au depus cerere în timp util pentru a primi pământul de teamă să nu fie scoși în șomaj. S-a profitat de această naivitate a

lor și când au devenit totuși șomeri nu au mai primit pământ pentru că cererea nu a fost depusă la timp.

Rromii care au lucrat în agricultură, dar nu în cooperativele agricole de producție în care își aveau domiciliul, ci ca salariați în alte cooperative sau în întreprinderile agricole de stat, nu au primit pământ din acest motiv.

Dacă la acestea adăugăm pe cei care aveau dreptul dar nu au depus cerere din neștiință sau neglijență, plus abuzurile comise față de etnicii rromi (ca, de altfel, și față de o parte deloc neglijabilă dintre membrii populației majoritare) în aplicarea Legii fondului funciar, tabloul este complet.

Dar nici rromii care în prezent sunt salariați nu se bucură de un statut mai liniștitor. 74% dintre ei sunt remunerați cu salariul minim pe economie.

Consecința imediată, în plan social, a acestei situații o reprezintă modul de viață delincvent spre care este împinsă o parte din populația de rromi. Se creează adevărate pungi de mizerie și sărăcie.

În planul relațiilor interetnice asistăm la o gravă deteriorare, prin transferarea dificultăților economico-sociale în domeniul etnicului. Astfel se creează posibilitatea escaladării convulsiilor și exploziilor sociale.

Până în noiembrie 1995 numărul atacurilor colective asupra comunităților de rromi din România s-a ridicat la 37,⁸ fără ca derularea lor să se oprească la nivelul anului '95. Ce-i drept, intensitatea conflictelor a scăzut, dar ele nu au fost încă stopate. Efectele au parcurs o scală care începe cu loviri de persoane și distrugerii de bunuri și sfârșește cu incendieri de locuințe și ucideri de persoane.

II. Din punct de vedere extern problema rromilor oscilează între iluzie și speranță. O bună parte dintre membrii etniei rromilor este convinsă că din afara țării, instituțiile internaționale fac sau vor face presiuni pentru îmbunătățirea situației lor.

Cât bine sau rău poate reprezenta această convingere este greu de spus! Important este că opinia există. Și la formarea ei au contribuit o serie de factori printre care menționăm:

a. avalanșa de "vizitatori" externi (jurnaliști, antropologi, membri ai unor O.N.G.-uri) interesați, după 22 Decembrie 1989, de comunitățile de rromi din România.

b. promisiunile de într-ajutorare făcute comunităților de rromi sau unor reprezentanți ai acestora de către cea mai mare parte a "vizitatorilor".

c. materialele, mai mult sau mai puțin documentate, publicate în occident cu privire la situația rromilor din România. O mică parte dintre acestea au ajuns, într-o formă sau alta, și la cunoștința etnicilor rromi.

d. prezența în România a reprezentanților diferitelor O.N.G.-uri sau instituții internaționale care au abordat în mod oficial, cu reprezentanții instituțiilor guvernamentale românești și aspecte privind situația rromilor din România.

Toate acestea au creat convingerea, pentru o parte dintre rromi, că problematica lor a devenit o chestiune "de imagine" prin care suntem observați sau interpretați din exterior, vis-vis de sensibila problemă a minorităților. Ei consideră că România ca națiune cu aspirații europene, aflată în stadiul definitivării procesului de tranziție și consolidare a instituțiilor democratice și statului de drept, va fi nevoită sau determinată să se ocupe, într-o oarecare măsură, și de îmbunătățirea statutului lor social.

Și pe bună dreptate. La un moment dat se întrevădea o oarecare intenție de abordare serioasă a problemelor rromilor. Aceste intenții au fost recepționate cu satisfacție atât de organizațiile rromilor cât și de organizațiile celorlalte minorități din România. Observatorii străini, raportorii speciali ai instituțiilor europene și O.N.G.-urile cu preocupări în domeniul

minorităților și drepturilor omului, au sesizat și apreciat acest fapt. Din păcate interesul pentru problemă a scăzut constant începând cu a II-a jumătate a anului 1991, accelerându-se vertiginos după insuccesul rromilor în alegerile parlamentare din 1992. Acestea au demonstrat că rromii nu reprezintă nici pe departe forța care se bănuia și au serioase probleme organizatorice, de omogenizare, de structură, de conștiință de neam etc. Practic, rromii sunt un popor a căror etnogeneză de-abia a început. Probabil că de aceea, după ce România a devenit membru cu drepturi depline în Consiliul Europei, problema rromilor a fost practic abandonată.

Această schimbare de atitudine a îngrijorat organizațiile rromilor⁷ determinându-le să concluzioneze că atitudinea inițială a avut doar scop propagandistic.

S-ar putea spune că problemele ridicate de minoritatea maghiară a concentrat eforturile oficiale spre acestea. Dar se poate spune la fel de bine că minoritatea maghiară prin structurile și situația sa socială globală își poate rezolva mult mai ușor problemele.

Acum, când reprezentanții acestei minorități participă la guvernare, puterea lor de a influența rezolvarea problemelor specifice a crescut considerabil. Și oricum, mai devreme sau mai târziu, problematica acestei minorități va înceta să mai necesite o atenție deosebită.

Nu același lucru se poate spune și despre problematica rromilor. Aceasta va persista și va influența negativ nu numai percepția generală din exterior a societății românești, dar, în cazul în care atitudinea va rămâne tot cea de ignorare, și bunul mers al acestei societăți.

Prin aceasta vrem să se înțeleagă faptul că problemele sociale și de muncă grave cu care se confruntă populația de rromi, în cazul în care nu vor intra într-un program oficial de rezolvare, vor trece ca un balast al întregii societăți românești. Cu cât acestea vor fi ignorate mai mult, cu atât

vor fi mai greu de rezolvat. Astfel, în mod obiectiv, vor fi estompate înseși ritmurile dezvoltării social-economice pe care țara și le propune.

De aceea noi considerăm că problematica rromilor constituie și va constitui multă vreme o prioritate indiferent ce orientare va avea guvernul ce se va afla în fruntea României. Pentru acest motiv milităm cu obstinație ca aceste probleme să nu fie lăsate la voia întâmplării și a liberului arbitru.

Regretul nostru crește constatând că au fost date "uitării" până și recomandările, efectuate cu deosebit de bună credință, de către organismele internaționale abilitate să propună măsuri și să monitorizeze realizarea lor.

Unul dintre organismele O.N.U. care a sesizat gravitatea problemelor cu care se confruntă rromii din România a fost și Organizația Mondială a Muncii. Aceasta a propus Guvernului Român o serie de măsuri încă din anul 1991 într-un document special.

Ne referim, desigur, la "Concluziile și recomandările Comisiei de Anchetă a O.I.M. asupra discriminării în munca în România".¹⁰

Recomandările din acest document aveau menirea să asigure egalitatea de șanse și de tratament între toți membrii societății românești vis-à-vis de problematica muncii.

În ceea ce privește populația de rromi, documentul stipula:

1. Elaborarea de "măsuri destinate să asigure egalitatea de șanse și de tratament în muncă și pregătire pentru membrii acestei minorități" (par. 601, pg.236) așa cum a fost formulat acest obiectiv în cadrul Convenției 111/1958 ratificată și de Guvernul României.

2. Desfășurarea unei "vaste campanii" (s.n.) (par. 617, punctul 13, pg. 243) pentru a face să dispară din mentalități atitudinea tradițional negativă față de rromi (țigani).

3. Paragraful 617, punctul 14, pg. 243 recomandă să se "amelioreze situația socială a romilor printr-un program integrat, conceput în colaborare cu reprezentanții lor, care să cuprindă într-un singur tot învățământul, munca, locuința și toate celelalte elemente necesare progresului (s.n.) lor".

4. Mai mult, documentul prevede la punctul 17 al aceluiași paragraf 617 (p. 244) o serie de "măsuri speciale (s.n.), ca acelea vizate de art. 5 al Convenției 111/1958".

Din păcate, de la primirea documentului de către Guvernul României și până în prezent niciunul dintre cabinetele care s-au succedat la guvernare nu a luat nici o "măsură specială" pentru asigurarea "progresului lor" și nici nu a desfășurat vreă "vastă campanie" care să aibă vreun scop benefic. Mai mult, nu a fost supus dezbaterii de grup sau publice nici programul integrat întocmit de către reprezentanții romilor, așa cum a fost recomandat de pct. 14 al paragrafului 617 din raport (p. 243).

Imediat după recepționarea raportului, reprezentanții romilor au găsit de cuviință să procedeze la întocmirea unui program.¹¹ În sensul recomandării, pentru a servi ca bază de discuție și acțiune comună. Se viza, desigur, constituirea unei relații de parteneriat care să asigure succesul acțiunii. Așa cum s-a menționat, acest program înaintat executivului, președinției și parlamentului, nu a făcut obiectul unei discuții, corectări sau completări niciodată până în prezent.

În schimb, s-a acționat din plin pentru a se sista sau boicota și acțiunile timide care au fost inițiate:

a. au fost sistate angajările de inspecți romi pe posturile obținute de organizațiile romilor în vederea rezolvării unor probleme sociale și de muncă ale romilor în teritoriu.

b. au început exercitarea de presiuni asupra inspectorilor romi angajați,

pentru a părăsi locurile deja ocupate.

c. în urma atacurilor presei partidelor extremiste, locurile acordate în liceele pedagogice (școlile normale) în vederea formării de educatori și învățători romi, nu au mai fost acordate pentru anii școlari 92/93, 93/94 și 94/95. Când aceste locuri s-au acordat din nou în anul 95/96 copiii romi nu s-a mai prezentat datorită experienței amare din anii anteriori a colegilor lor.

d. cu excepția unei singure organizații a romilor, aservită puterii, care a primit un sediu central, restul organizațiilor romilor nu au primit nici un fel de sediu.

Toate acestea pledează pentru o intervenție rapidă și serioasă în vederea stopării procesului de degradare a condițiilor de viață ale acestei populații. Demararea procesului de îmbunătățire treptată a situației sale și apropierea de nivelul celorlalte populații care trăiesc în cadrul granițelor naționale ale României apare absolut necesar.

Un prim pas l-ar constitui dezbateră și aplicarea programului integrat propus de reprezentanții romilor.

Acesta ar putea fi completat facilitându-se accesul acestei populații la proiecte care să li se adreseze, la finanțare externă directă, instruire, etc. Deprinderea comunităților de romi cu întocmirea, prezentarea și susținerea proiectelor de rezolvare a problemelor cu care se confruntă, precum și sprijinirea în promovarea acestor proiecte ar constitui un pas important. Democratizarea accesului la proiecte ar însemna depășirea monopolului pe care îl dețin în prezent 2-3 reprezentanți ai acestei etnii de care devine dependentă întreaga populație romă aflată în nevoie ca și alte persoane care aspiră la mai binele semenilor lor, dar sunt lipsite de lobby, experiență, expertiză.

Nimic nu va putea însă înlocui

acțiunea serioasă, oficială a executivului, susținută de voința, decizia și intervenția politică.

Note și bibliografie

1. Recensământul populației și locuințelor (rezultate preliminare) 07.01.1992, Comisia Națională de Statistică, București, iunie 1992, p. 5.
2. Vasile, Burtea, "Marginalizare istorică și cooperare socială în cazul populației de rromi", în *Revista de Cercetări Sociale*, anul 3, nr. 3/1996.
3. Idem.
4. Elena, Zamfir, Cătălin, Zamfir 1993, *Tiganiii între ignorare și îngrijorare*, Editura Alternative, București, pp.66-92.
5. Idem, p. 101.
6. Idem, p. 115.
7. Idem, p. 160.
8. Rora, Roinița, expert guvernamental, Consiliul pentru Minorități Naționale, nov. 1995, cuvânt în cadrul seminarului "Rromii, necunoscuții de lângă noi", Liga Pro Europa, Târgul Mure.
9. "Evaluare a stadiului de receptare și aplicare practică, de către Guvernul României, a «Concluziilor și Recomandărilor Comisiei de Anchetă a O.I.M. asupra discriminării în muncă în România (1991)», cu referire la populația de rromi 1991-1995, Asociații ale Rromilor din România, București, iunie 1995.
10. "Raportul Comisiei de Anchetă a O.I.M.", *Buletin Oficial*, supliment 3, vol. LXXIV, 1991, serie B.
11. Vasile, Burtea, 1993, *Promotion sociale et solutions aux problèmes d'emploi de la population rrom in Claire Auzias Les familles rroms d'Europe de l'est*, I.D.E.F., Paris, p. 27.